

av tidigare för-givet-tagna sanningar.

REFERENSER

Edwards, D., Ashmore, M. & Potter, J., 1995. "Death and furniture: The rhetoric, politics and theology of bottom line arguments against relativism", *History of the Human Sciences*, 8, 25-49. Tillgänglig på: <http://homepages.lboro.ac.uk/~ssde/death%20and%20furniture.pdf>

Ola Svenonius är verksam vid Avdelningen för statsvetenskap, Södertörns högskola.
E-post: ola.svenonius@sh.se

Bortom "kvinnofrågor" som sidospår? Om genusperspektiv på försoningsprocesser i undervisningen

Elisabeth Olivius

Under tre år av min doktorandtid var jag kursansvarig för en delkurs i freds- och konfliktstudier på temat "försoning och rättvisa efter väpnade konflikter". Kursen behandlade frågor om hur ett samhälle kan gå vidare efter en väpnad konflikt som resulterat i utbredda övergrepp. Hur kan det förflutna hanteras så att förutsättningar för fred skapas i en sådan situation? Vad innebär försoning, och vilka strategier antas kunna bidra till försoning? Vem eller vilka är det som kan bidra till försoning, och på vilken nivå bör insatser för försoning göras? Vilken roll kan och bör det internationella samfundet spela i en nationell försoningsprocess?

Under denna tid frustrerades jag, och många studenter med mig, av hur bristfälligt genusperspektivet behandlas i undervisningslitteratur på detta område. Frågor om kön berörs ytligt och i förbigående, och i stort blir ett genusperspektiv synonymt med att uppmärksamma kvinnor och förmodat kvinnospecifika frågor, till exempel i diskussioner om sexuellt våld mot kvinnor. Kvinnors erfarenheter och livssituationer inkluderas i litteraturen som avvikelser från hur försoningsprocesser normalt fungerar, och behandlas som ett separat tema.

För att försöka förbättra denna problematiska situation kompletterade jag kurslitteraturens läroböcker med ett antal vetenskapliga artiklar som på ett skarpt och nyanserat sätt analyserar hur kön fungerar som en central maktrelation som genomsyrar de samhällen där försoningsprocesser genomförs. Artiklarna visar hur könsrelationer formar på vilket sätt försoningsprocesser genomförs och vilka effekter de får, samt hur könsrelationer också omformas och modifieras av samhällsförändringar som konflikter och försoningsprocesser. En av dessa, som jag tycker har fungerat bra i undervisningen, är en artikel av Elissa Helms med titeln "Women as Agents of Ethnic Reconciliation? Women's NGOs and International Intervention in Post-war Bosnia - Herzegovina". Denna artikel analyserar hur internationella biståndsgivare representerar kvinnor i Bosnien som "naturliga" fredsmäklare och därför premierar lokala kvinno-NGOs som samarbetspartners. Artikeln beskriver förtjänstfullt de motsägelsefulla effekter dessa biståndspraktiker har gett upphov till. Å ena sidan har nya arenor där kvinnor har makt och inflytande öppnats upp i den framväxande NGO-sektorn, och kvinnliga NGO-aktivister utnyttjar medvetet essentialistiska föreställningar om kvinnor som fredliga, altruistiska och icke-politiska för att uppnå sina mål. Å andra sidan bidrar dessa representationer till att kvinnor fortsätter att utestängas från formell politisk makt, en arena som definieras som maskulin. Lovordandet av kvinnors roll i försoning och fredsskapande betonar dessutom ofta starkt moderskapet som grund för kvinnors legitimitet som aktörer, vilket begränsar handlingsutrymmet för kvinnor som inte kan eller vill inrätta sig efter denna norm.

Helms artikel belyser tre teman som jag tycker är viktiga. Dels visar den att föreställningar om kön är centrala både när det gäller att legitimera och möjliggöra krig och när det gäller att söka vägar till fred. Samhällets könsrelationer spelar en mycket mer grundläggande, konstitutiv roll i försoningspro-

cesser än den gängse försoningslitteraturen förmår fånga in. För det andra problematiseras den förenklade men vanligt förekommande idén att kvinnors osynlighet och marginalisering utgör problemet, som bör lösas genom att uppmärksamma och synliggöra kvinnor. Denna artikel visar att synliggörandet av kvinnor kan ha tvetydiga effekter och inte alls nödvändigtvis är detsamma som en strävan efter jämställdhet. I detta fall sökte biståndsgivare huvudsakligen upp kvinnor som partners för att därigenom effektivt nå mål relaterade till flyktingätervändande och återuppbyggandet av ett multietniskt samhälle. Det är däremot inte självklart att detta bidrar till ökad jämställdhet. För det tredje belyser artikeln internationella aktörers roll i att omforma ett samhälles sociala strukturer när de engagerar sig i att skapa fred och försoning. I fallet Bosnien ledde den snabba framväxten av en lokal NGO-sektor som kunde absorbera injektionen av internationella biståndspengar till en avsevärd omstrukturering av samhället och ekonomin. Detta bidrog både till att bekräfta tidigare normer om kön och till att förändra och omforma könsrelationer.

I undervisningen har denna artikel bidragit till att föra diskussionen kring kön och försoningsprocesser bortom den ytliga genusanalys som inte kommer längre än till att försöka inkludera kunskap om kvinnor som ett tillägg till det vanliga kursstoffet. Tyvärr är det min erfarenhet att studenter ofta bär med sig en negativ förförståelse av vad ett genusperspektiv i undervisningen innebär, eftersom de alltför ofta upplevt att genus inkluderas som ett tillägg med svag koppling till kursens övriga innehåll. Att inkludera material som Helms artikel på kursen har gett ett underlag för att istället diskutera hur könsrelationer, normer och maktförhållanden formar, och formas av, försoningsprocesser, samt att inkludera maskulinitet såväl som feminitet i analysen av konflikt och fredsskapande. Sådana diskussioner har visat sig engagera, intressera, provocera och inspirera även tidigare genus-skeptiska studenter. Det faktum

att Helms artikel visar att det inte är självklart vilka effekter biståndsgivares stöd till kvinnor som fredsmäklare får eller om dessa effekter är önskvärda har särskilt visat sig öppna upp för livliga diskussioner. Är det bra att internationella aktörer satsar på kvinnor, eller är det negativt eftersom de gör det på ett sätt som reproducerar stereotypa föreställningar om kön som begränsar kvinnors handlingsutrymme? Eller är det ändå bra att kvinnor får ökad makt och inflytande inom NGO-sektorn, även om kvinnor fortsatt utestängs från den formella politiken? Leder dessa biståndspraktiker till ökad jämställdhet, eller leder det till att kvinnor utnyttjas för att nå mål som inte nödvändigtvis förbättrar kvinnors position i samhället? Hur skulle internationella aktörer kunna göra annorlunda, och varför? Att gå bortom ett antagande om att inkludering av kvinnor i försoningsprocesser per definition är normativt önskvärt och istället diskutera hur kvinnor inkluderas, för vilka syften och med vilka effekter inbjuder till att tillsammans vrida och vända på hur könade maktrelationer formar och omformas av konflikter, fredbyggande, försoningsprocesser och internationella interventioner. Min erfarenhet är att detta skapar en öppen och tillåtande klassrumsmiljö med plats för inspirerande och tankeväckande samtal.

REFERENSER

Helms, Elissa, 2003. "Women as Agents of Ethnic Reconciliation? Women's NGOs and International Intervention in Postwar Bosnia - Herzegovina", *Women's Studies International Forum* 26:1, 15-33.

Elisabeth Olivius är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

E-post: elisabeth.olivius@pol.umu.se